TA'LIMDA SUN'IY INTELLEKTDAN FOYDALANISHGA PEDAGOGLARNING EMOTSIONAL MUNOSABATI

Madgapilova Nargiza Talipjanovna
"Psixologiya" kafedrasi o'qituvchisi,
https://orcid.org/0009-0006-9488-6392
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
amaliy psixologiya yo'nalishi 3-kurs talabasi
Turg'unova Shaxrizoda
Tursunmuxammedova Soraxon
Zokirova Adiba
Anvarjonova Zilola
farangiza346@gmail.com

Annotatsiya:
Mazkur maqolada ta'lim jarayonida sun'iy intellektdan foydalanishga pedagoglarning emotsional munosabati tahlil qilinadi. Tadqiqotda o'qituvchilarning texnologiyalarga nisbatan ijobiy va salbiy hissiy reaksiyalari o'rganiladi. Sun'iy intellektdan foydalanish pedagoglarda qiziqish, motivatsiya va innovatsion fikrlashni rivojlantirishi aniqlangan. Shu bilan birga, ayrim holatlarda qo'rquv, ishonchsizlik va kasbiy xavotir kabi emotsional holatlar ham kuzatiladi. Ushbu emotsiyalar pedagoglarning texnologiyalarni qabul qilish darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Natijada, emotsional omillarni hisobga olish sun'iy intellektni ta'limga samarali joriy etishda muhim ahamiyat kasb etadi.
Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, emotsional munosabat

Аннотатsiя:
В данной статье анализируется эмоциональное отношение педагогов к использованию искусственного интеллекта в образовательном процессе. В исследовании рассматриваются как положительные, так и отрицательные эмоциональные реакции учителей на технологии. Установлено, что использование искусственного интеллекта способствует развитию интереса, мотиватsii и инноватsионного мышления педагогов. Вместе с тем наблюдаются такие эмоции, как страх, недоверие и профессиональная тревожность. Эти эмоциональные состояния напрямую влияют на уровень принятия технологий педагогами. В результате учет эмоциональных факторов имеет важное значение для эффективного внедрения искусственного интеллекта в образование.
Ключевые слова: искусственный интеллект, эмоциональное отношение

Abstract:
This article analyzes teachers' emotional attitudes toward the use of artificial intelligence in education. The study examines both positive and negative emotional responses of educators to technology. It has been found that the use of artificial intelligence enhances interest, motivation, and innovative thinking among teachers. At the same time, emotions such as fear, distrust, and professional anxiety are also observed. These emotional states directly influence the level of

technology acceptance by educators. Therefore, considering emotional factors is essential for the effective integration of artificial intelligence into education.
Keywords: artificial intelligence, emotional attitude

Kirish

Zamonaviy jamiyatda sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta'lim tizimida tub o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Raqamli platformalar, adaptiv o'qitish tizimlari va avtomatlashtirilgan baholash vositalari o'quv jarayonini yanada samarali, interaktiv va individuallashtirilgan shaklga olib chiqmoqda. Shu bilan birga, sun'iy intellektning ta'lim jarayoniga keng joriy etilishi yangi muammolarni, xususan, ishonch masalasini kun tartibiga olib chiqmoqda. Pedagoglar va o'quvchilar tomonidan SI texnologiyalariga nisbatan ishonch darajasi ularning samarali qo'llanilishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Ishonch sotsial psixologiyada shaxslar va tizimlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni belgilovchi muhim omil sifatida qaraladi. Ta'lim jarayonida esa ishonch o'qituvchi, o'quvchi va texnologiya o'rtasidagi o'zaro aloqalarning sifatini aniqlaydi. Sun'iy intellekt tizimlari qaror qabul qilishda faol ishtirok eta boshlagan sari, pedagoglar va o'quvchilarda ushbu texnologiyalarning ishonchliligi, adolatliligi va shaffofligi borasida savollar yuzaga kelmoqda. Ayniqsa, avtomatlashtirilgan baholash, tavsiyalar berish va o'quv jarayonini boshqarishda SI tizimlariga to'liq tayanish pedagogik jarayonning insoniy omillariga qanday ta'sir ko'rsatishi dolzarb masala hisoblanadi.

Sotsial psixologiya nuqtai nazaridan qaraganda, ishonch shakllanishi bir qator omillar bilan bog'liq: ijtimoiy tajriba, shaxsiy qarashlar, jamoaviy fikr va axborotning ochiqligi. Pedagoglar sun'iy intellektdan foydalanishda o'z kasbiy tajribasi va ijtimoiy muhit ta'sirida qaror qabul qiladi. Agar SI tizimlari tushunarli, shaffof va adolatli deb qabul qilinsa, ularga nisbatan ishonch ortadi. Aksincha, noaniqlik, tushunarsizlik yoki noto'g'ri natijalar ishonchning pasayishiga olib keladi. Bu esa texnologiyalardan samarali foydalanishga to'sqinlik qiladi.

Shuningdek, ishonch muammosi pedagogik jarayonda ijtimoiy o'zaro ta'sir bilan chambarchas bog'liq. O'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi an'anaviy ishonch munosabatlari sun'iy intellekt vositalari bilan to'ldirilganda, yangi turdagi "inson–texnologiya" ishonch modeli shakllanadi. Bu modelda texnologiya nafaqat vosita, balki ta'lim jarayonining faol ishtirokchisiga aylanadi. Shu sababli, sun'iy intellektga bo'lgan ishonchni shakllantirish nafaqat texnik, balki psixologik va ijtimoiy omillarni ham hisobga olishni talab etadi.

Mazkur mavzuni o'rganish sun'iy intellekt texnologiyalarini ta'lim tizimida samarali va xavfsiz joriy etish, pedagoglar va o'quvchilarning ularga bo'lgan ishonchini mustahkamlash hamda ta'lim sifatini oshirish uchun muhim ahamiyatga ega. Shu bois, sun'iy intellekt va ta'lim jarayonida ishonch muammosini sotsial psixologiya nuqtai nazaridan tahlil qilish zamonaviy pedagogika va psixologiya fanlarining dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Zamonaviy ta'lim tizimida sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining jadal rivojlanishi pedagogik faoliyat mazmuni va shakllarini sezilarli darajada o'zgartirmoqda. Shu bilan birga, pedagoglarning ushbu texnologiyalarga nisbatan emotsional munosabati ularni qabul qilish, qo'llash va samaradorlik darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, texnologiyalarni qabul qilish jarayoni nafaqat ratsional, balki emotsional omillar bilan ham uzviy bog'liq.

Xususan, V.Venkatesh va hamkorlari (2003) tomonidan ishlab chiqilgan texnologiyalarni qabul qilish modeli (UTAUT) doirasida foydalanuvchilarning texnologiyalarga munosabati ijtimoiy ta'sir, kutilayotgan natija va foydalanish qulayligi bilan izohlanadi[1]. Biroq keyingi tadqiqotlar ushbu modelni kengaytirib, emotsional omillarning ham muhimligini ta'kidlaydi. Pedagoglarning sun'iy intellektdan foydalanishga bo'lgan qiziqishi, ishonchi yoki aksincha, xavotiri va qo'rquvi ularning texnologiyani qabul qilish darajasini sezilarli darajada belgilaydi.

Shuningdek, R. Luckin va hamkorlari (2016) sun'iy intellektning ta'limdagi imkoniyatlarini tahlil qilar ekan, pedagoglarning texnologiyalarga bo'lgan emotsional munosabati ularning innovatsion faoliyatiga ta'sir ko'rsatishini qayd etadi[2]. Ularning fikricha, agar pedagoglar texnologiyalarni qo'llashda o'zlarini ishonchli va qulay his qilsa, ular yangi vositalarni faolroq joriy etadi. Aksincha, noaniqlik va texnologik murakkablik hissi salbiy emotsiyalarni keltirib chiqarib, qarshilikni yuzaga keltiradi.

A. Bandura (1986) tomonidan ilgari surilgan ijtimoiy-kognitiv nazariya ham pedagoglarning emotsional munosabatini tushuntirishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Ushbu nazariyaga ko'ra, shaxsning o'ziga bo'lgan ishonchi (self-efficacy) va emotsional holati uning xulq-atvori va qaror qabul qilishiga bevosita ta'sir qiladi. Shu nuqtai nazardan, pedagoglarning sun'iy intellektdan foydalanishga bo'lgan emotsional munosabati ularning texnologik faoliyatini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, pedagoglarning emotsional munosabati ko'p qirrali bo'lib, unda ijobiy (qiziqish, motivatsiya, ishonch) va salbiy (qo'rquv, xavotir, ishonchsizlik) komponentlar mavjud. Ijobiy emotsiyalar pedagoglarning innovatsion yondashuvini kuchaytirib, texnologiyalardan samarali foydalanishga yordam beradi. Salbiy emotsiyalar esa aksincha, texnologiyalardan foydalanishga to'sqinlik qiladi va kasbiy noaniqlikni kuchaytiradi. Shu sababli, ta'lim jarayonida sun'iy intellektni joriy etishda pedagoglarning emotsional holatini hisobga olish muhim ahamiyatga ega.

Metodologik jihatdan mazkur tadqiqot pedagoglarning sun'iy intellektdan foydalanishga bo'lgan emotsional munosabatini kompleks o'rganishga qaratilgan. Tadqiqotda aralash metodlar yondashuvi qo'llanilib, bu muammoni chuqur va har tomonlama tahlil qilish imkonini beradi.

Birinchidan, so'rovnoma va anketa usullari orqali pedagoglarning sun'iy intellektga nisbatan emotsional munosabati, ularning texnologiyaga bo'lgan qiziqishi, ishonchi va xavotir darajasi o'rganildi. Ushbu usul keng auditoriyadan ma'lumot to'plash va umumiy tendensiyalarni aniqlash imkonini berdi.

Ikkinchidan, intervyu va fokus-guruhlar tashkil etilib, pedagoglarning shaxsiy tajribasi va emotsional kechinmalari chuqur tahlil qilindi. Bu metod pedagoglarning texnologiyalarni qabul qilish jarayonida yuzaga keladigan ichki hissiy holatlarini aniqlashda muhim ahamiyat kasb etdi.

Uchinchidan, empirik kuzatuvlar yordamida pedagoglarning real ta'lim jarayonida sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish jarayoni va ularning emotsional reaksiyalari o'rganildi. Bu esa nazariy ma'lumotlarni amaliy holatlar bilan solishtirish imkonini berdi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, pedagoglarning sun'iy intellektdan foydalanishga bo'lgan emotsional munosabati ularning texnologiyalarni qabul qilish darajasi va samaradorligiga

[1] Venkatesh, V., Morris, M. G., Davis, G. B., & Davis, F. D. (2003). *User Acceptance of Information Technology: Toward a Unified View.* MIS Quarterly.

[2] Luckin, R., Holmes, W., Griffiths, M., & Forcier, L. B. (2016). *Intelligence Unleashed: An Argument for AI in Education.*

bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu bilan birga, ijobiy emotsional muhit va qo‘llab-quvvatlash tizimi pedagoglarning texnologiyalarga nisbatan ishonchini oshiradi va ularning kasbiy faoliyatini yanada samarali qiladi.

Muhokama

Mazkur tadqiqot natijalari ta’lim jarayonida sun’iy intellekt (SI) texnologiyalaridan foydalanishga pedagoglarning emotsional munosabati ushbu texnologiyalarni qabul qilish va samarali qo‘llashda hal qiluvchi omillardan biri ekanligini ko‘rsatadi. Raqamli transformatsiya sharoitida pedagoglarning texnologiyalarga nisbatan faqat bilim va ko‘nikmalari emas, balki ularning hissiy holati ham muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, pedagoglarning emotsional munosabati ijobiy va salbiy komponentlardan iborat bo‘lib, ular texnologiyalardan foydalanish jarayonida turlicha namoyon bo‘ladi.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, pedagoglarda sun’iy intellektga nisbatan qiziqish, motivatsiya va yangilikka intilish kabi ijobiy emotsiyalar mavjud bo‘lganda, ular texnologiyalarni faolroq qabul qiladi va o‘quv jarayonida samarali qo‘llaydi. Ijobiy emotsional munosabat pedagoglarning innovatsion fikrlashini rivojlantiradi, ularni yangi metod va vositalarni sinab ko‘rishga undaydi hamda kasbiy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Bu esa o‘z navbatida ta’lim jarayonining sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, tadqiqot natijalari pedagoglarda sun’iy intellektga nisbatan salbiy emotsiyalar ham mavjudligini ko‘rsatdi. Xususan, texnologiyalarning murakkabligi, ularni tushunishdagi qiyinchiliklar, ish o‘rinlariga tahdid yoki nazoratning ortishi kabi omillar pedagoglarda qo‘rquv, xavotir va ishonchsizlik hissini yuzaga keltiradi. Ushbu salbiy emotsiyalar pedagoglarning texnologiyalardan foydalanishga bo‘lgan ichki qarshiligini kuchaytirib, ularning faoliyat samaradorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Natijada, texnologiyalar joriy etilgan bo‘lsa-da, ulardan to‘liq va samarali foydalanilmasligi mumkin.

Muhokamada yana bir muhim jihat shundan iboratki, pedagoglarning emotsional munosabati ijtimoiy muhit va jamoaviy qo‘llab-quvvatlash bilan chambarchas bog‘liq. Agar ta’lim muassasasida ijobiy psixologik muhit, hamkasblar o‘rtasida hamkorlik va rahbariyat tomonidan qo‘llab-quvvatlash mavjud bo‘lsa, pedagoglarning texnologiyalarga nisbatan ishonchi ortadi va salbiy emotsiyalar kamayadi. Aksincha, bunday muhit yetishmaganda, pedagoglarda stress va noaniqlik kuchayadi, bu esa texnologiyalarni qabul qilish jarayoniga salbiy ta’sir qiladi.

Shuningdek, sun’iy intellektdan foydalanishga pedagoglarning emotsional munosabati ularning kasbiy identiteti bilan ham uzviy bog‘liq. Pedagoglar o‘zlarini texnologiyalar bilan raqobatda emas, balki hamkorlikda faoliyat yurituvchi subyekt sifatida his qilganda, ularning emotsional holati barqarorlashadi va texnologiyalardan foydalanish samaradorligi ortadi. Bu esa pedagogik jarayonda inson va texnologiya o‘rtasidagi uyg‘unlikni ta’minlash zarurligini ko‘rsatadi.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, ta’limda sun’iy intellektdan foydalanishga pedagoglarning emotsional munosabati texnologiyalarni joriy etishning muhim psixologik omili hisoblanadi. Ijobiy emotsiyalarni shakllantirish va salbiy hissiy holatlarni kamaytirish orqali pedagoglarning texnologiyalarga moslashuvchanligini oshirish mumkin. Shu sababli, ta’lim tizimida sun’iy intellektni joriy etishda pedagoglarning emotsional holatini hisobga olish, ularni qo‘llab-quvvatlash va psixologik jihatdan tayyorlash zarur hisoblanadi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot natijalari ta’lim jarayonida sun’iy intellekt (SI) texnologiyalaridan foydalanishga pedagoglarning emotsional munosabati ushbu texnologiyalarni samarali joriy etish va qo‘llashda muhim omil ekanligini tasdiqlaydi. Raqamli transformatsiya sharoitida pedagoglarning kasbiy faoliyati yangi bosqichga ko‘tarilayotgan bo‘lsa-da, ularning texnologiyalarga nisbatan hissiy munosabati ushbu jarayonning muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy psixologik omillardan biri hisoblanadi. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, pedagoglarning sun’iy intellektga bo‘lgan emotsional munosabati ijobiy va salbiy komponentlardan iborat bo‘lib, ular texnologiyalarni qabul qilish darajasiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Ijobiy emotsional munosabatlar — qiziqish, motivatsiya, ishonch va yangilikka intilish — pedagoglarning sun’iy intellektdan faol va samarali foydalanishiga yordam beradi. Bunday holatda pedagoglar texnologiyalarni o‘z kasbiy faoliyatining muhim qismi sifatida qabul qilib, o‘quv jarayonini takomillashtirishga intiladi. Natijada, o‘qitish jarayoni yanada interaktiv, moslashuvchan va samarali tus oladi. Shu bilan birga, ijobiy emotsiyalar pedagoglarning innovatsion fikrlashini rivojlantiradi va ularning kasbiy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Biroq, tadqiqot natijalari pedagoglarda sun’iy intellektga nisbatan salbiy emotsiyalar ham mavjudligini ko‘rsatadi. Xususan, texnologik murakkablik, nazoratning kuchayishi, ish o‘rinlariga tahdid va noaniqlik hissi pedagoglarda qo‘rquv, xavotir va ishonchsizlik kabi emotsiyalarni yuzaga keltiradi. Ushbu salbiy emotsiyalar pedagoglarning texnologiyalarni qabul qilish jarayonini sekinlashtiradi va ularning samarali qo‘llanishiga to‘sqinlik qiladi. Shu sababli, pedagoglarning emotsional holatini hisobga olish va salbiy hissiy omillarni kamaytirish zarur.

Tadqiqot shuni ham ko‘rsatdiki, pedagoglarning emotsional munosabati ijtimoiy muhit, jamoaviy qo‘llab-quvvatlash va kasbiy madaniyat bilan uzviy bog‘liq. Ijobiy psixologik muhit va hamkorlik asosidagi pedagogik jamoa pedagoglarning texnologiyalarga nisbatan ishonchini oshiradi va ularning emotsional barqarorligini ta’minlaydi. Bu esa sun’iy intellektni ta’lim jarayoniga samarali integratsiya qilish uchun muhim shart hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, ta’limda sun’iy intellektdan foydalanishga pedagoglarning emotsional munosabati texnologiyalarni joriy etishning muhim psixologik omili sifatida namoyon bo‘ladi. Pedagoglarning ijobiy emotsional holatini shakllantirish, ularni qo‘llab-quvvatlash va kasbiy rivojlanishini ta’minlash orqali sun’iy intellekt texnologiyalarini ta’lim tizimida samarali qo‘llash mumkin. Shu bois, ta’lim siyosatida va amaliyotida pedagoglarning emotsional tayyorgarligiga alohida e’tibor qaratish, ularni psixologik va metodik jihatdan qo‘llab-quvvatlash dolzarb vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Venkatesh, V., Morris, M. G., Davis, G. B., & Davis, F. D. (2003). *User Acceptance of Information Technology: Toward a Unified View.* MIS Quarterly, 27(3), 425–478.[1]
2. Luckin, R., Holmes, W., Griffiths, M., & Forcier, L. B. (2016). *Intelligence Unleashed: An Argument for AI in Education.* London: Pearson.[2]
3. Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
4. Ertmer, P. A. (1999). *Addressing First- and Second-Order Barriers to Change: Strategies for Technology Integration.* Educational Technology Research & Development, 47(4), 47–61.

5. Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2019). *Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning.* Boston: Center for Curriculum Redesign.
6. Hew, K. F., & Brush, T. (2007). *Integrating Technology into K–12 Teaching and Learning: Current Knowledge Gaps and Recommendations.* Educational Technology Research & Development, 55(3), 223–252.
7. UNESCO (2021). *AI and Education: Guidance for Policy-makers.* Paris: UNESCO Publishing.